

Professional reconversion to ensure a better professional future

2022-1-ES01-KA220-ADU-000085069

Kapitola 2: Kritické myslenie

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Táto publikácia bola vytvorená s licenciou Creative Commons:

Attribution-Non-Commercial-Share Alike (CC BY-NC-SA).

Celá publikácia alebo jej časť môže byť použitá, kopírovaná a zverejnená za predpokladu uvedenia pôvodného zdroja. Publikácia nemôže byť používaná na komerčné účely a jej licencia nemôže byť modifikovaná.

Všetky práva vyhradené.

© Copyright 2023 ConvertYourFuture

Vylúčenie zodpovednosti

Financované Európskou úniou. Všetky postoje a názory patria výlučne autorovi/autorom publikácie a nemusia nevyhnutne odrážať postoje a názory Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani EACEA nezodpovedajú za ich obsah.

Informácie

Projekt	Premeňte svoju budúcnosť – Profesionálna konverzia na zaistenie lepšej profesijnej budúcnosti
Projekt N°	2022-1-ES01-KA220-ADU-000085069
Pracovný balík	2 – online kurz – Zručnosti pre profesionálnu konverziu
Dátum	30/06/2023
Typ dokumentu	príručka
Jazyk	Slovenský
Editori	Eduardo Isla, Cristina Liqueste, Manuel Carabias Herrero, Flavia Chiarelli, Eirini Theochari, Maria Malliora, Marek Lukáč, Klaudius Šilhár, Sophie Pérez Poveda, Rita Silva Varisco, Guillaume Henri

Konzorcium

Obsah

Úvod	4
Vzdelávacie ciele	4
2.1. Čo je kritické myslenie?	4
2.1.1. Definícia	4
2.1.2. Charakteristika	5
2.1.3. Hodnoty	5
2.1.4. Dôležitosť kritického myslenia v modernom živote	6
2.2. Edukačné prístupy ku kritickému mysleniu	7
2.2.1. Výučba kritického myslenia	7
2.2.2. Výzvy/prekážky	8
2.2.3. Úloha lektora	10
2.2.4. Charakteristika kriticky mysliacej triedy	10
2.2.5. Hodnotenie	12
2.3. Osvedčené postupy/aplikácia vo vzdelávaní dospelých	12
Zdroje	13
Odporúčané zdroje	14

Úvod

Kritické myslenie je v dnešnom svete, ktorý sa vyznačuje rozmanitosťou komunikačných kanálov a vznikom nových profesií s dôrazom na inovácie, dôležitejšie ako kedykoľvek predtým. Zamestnávateľi si cenia zamestnancov, ktorí dokážu plánovať a organizovať, metodicky pristupovať k problému a kriticky myslieť zvažovaním dôsledkov rôznych možností. Od vzdelávateľov dospelých sa preto vyžaduje, aby kládli väčší dôraz na rozvoj kritického myslenia u svojich učiacich sa, a to nielen preto, aby ich primerane pripravili na požiadavky pracovného prostredia, ale aj preto, aby podporili ich aktívnu účasť na občianskej angažovanosti a zodpovednom rozhodovaní v osobnom živote. Cieľom tejto časti je definovať kritické myslenie a vysvetliť, ako môžu vzdelávateľi dospelých pomôcť učiacim sa pri rozvíjaní/zlepšovaní ich zručností kritického myslenia.

Vzdelávacie ciele

Učiaci sa:

- pochopia, čo je to kritické myslenie;
- pochopia význam kritického myslenia v modernom živote;
- dozvedia sa o edukačných prístupoch ku kritickému mysleniu;
- dozvedia sa o osvedčených postupoch a aplikácii kritického myslenia vo vzdelávaní dospelých.

2.1. Čo je kritické myslenie?

2.1.1. Definícia

Existuje mnoho definícií kritického myslenia a v jednotlivých vedecko-výskumných prístupoch sa môžu zdôrazňovať rôzne aspekty tohto konceptu. Existuje však niekoľko spoločných tém pre mnohé tieto definície, medzi nimi je to napríklad dôležitosť uvažovania, hodnotenia a sebareflexie.

Jedna z nedávnych definícií kritického myslenia pochádza od Americkej psychologickej asociácie (American Psychological Association, APA), ktorá uvádza, že kritické myslenie je „proces účelového, samoregulačného úsudku, ktorý využíva kognitívne nástroje, ako je interpretácia, analýza, hodnotenie, odvodenie a vysvetlenie dôkazných, koncepčných, metodologických alebo kontextových úvah, na ktorých sú založené úsudky“ (Facione, 2019). Táto definícia zdôrazňuje myšlienku, že kritické myslenie zahŕňa účelové a zámerné procesy myslenia, ako aj použitie rôznych kognitívnych nástrojov na analýzu a hodnotenie informácií. Okrem toho zdôrazňuje úlohu sebaregulácie v procese kritického myslenia.

Ďalšia štúdia (Panadero et al., 2021) zdôrazňuje význam metakognície v kritickom myslení. Metakognícia súvisí so schopnosťou reflektovať svoje vlastné procesy myslenia. Zo štúdie vyplýva, že vyššie úrovne metakognície pozitívne korelovali s lepšími schopnosťami kritického myslenia. To

naznačuje, že uvedomenie si a aktívna regulácia vlastných procesov myslenia môže zvýšiť schopnosti kritického myslenia.

2.1.2. Charakteristika

Kritické myslenie je metóda, ako pristupovať k problémom a situáciám s intelektuálnym skúmaním, s objektivitou a ochotou spochybňovať domnienky. Je to schopnosť analyzovať informácie, hodnotiť ich spoľahlivosť a relevantnosť, ako aj realizovať premyslené a dobre zdôvodnené rozhodnutia.

Kritické myslenie si vyžaduje aktívne zapojenie sa do myšlienok, skúmanie rôznych perspektív, vlastných predsudkov. Kritické myslenie je charakterizované nasledujúcimi faktormi:

1. **Analýza informácií:** Kritické myslenie sa začína dôkladným preskúmaním prezentovaných informácií. Vyžaduje si to „rozloženie“ zložitých myšlienok, identifikáciu základných zložiek a posúdenie ich relevantnosti a dôveryhodnosti. Kritickou analýzou údajov, faktov a argumentov môžu jednotlivci dospieť k hlbšiemu porozumeniu téme a robiť informované rozhodnutia.
2. **Hodnotenie argumentov:** Kritické myslenie si vyžaduje zhodnotenie platnosti argumentov a tvrdení. Je to proces rozpoznávania logických omylov, zaujatosti a nezrovnalostí v uvažovaní. Jednotlivci dokážu rozlíšiť platné argumenty od tých, ktorým chýba platnosť, a to preskúmaním podporných dôkazov a zdôvodnení. To im umožňuje vytvárať si dobre podložené názory a realizovať uvážené rozhodnutia.
3. **Spochybňovanie predpokladov:** Kriticky mysliaci ľudia neváhajú spochybniť predpoklady. Spochybňujú zavedené normy, predpojaté názory a konvenčnú múdrosť. Odhaľujú skryté predsudky, nepreskúmané presvedčenia a chybné uvažovanie tým, že sa ponoria do problematiky hlbšie. Pátranie po domnienkach dláždí cestu pre nové poznatky a vynaliezavé riešenia.
4. **Zvažovanie viacerých perspektív:** Kritické myslenie nás povzbudzuje, aby sme uvažovali o rôznych perspektívach a pozerali sa za hranice našej vlastnej perspektívy. Jednotlivci dospejú k hlbšiemu porozumeniu zložitých problémov, a to aktívnym vyhľadávaním rôznych perspektív a zapojením sa do premyslenej konverzácie. Takýto proces podporuje rozvoj empatie, tolerance a inkluzívny prístup k riešeniu problémov.
5. **Riešenie problémov a rozhodovanie:** Kritické myslenie je v zásade schopnosť riešiť problémy. Umožňuje dekonštruovať zložité problémy na menšie časti, analyzovať každú z nich a navrhnúť dobre odôvodnené riešenia. Využitím kritického myslenia pri rozhodovaní môžu jednotlivci zmierniť riziká, predvídať dôsledky a robiť rozhodnutia, ktoré sú v súlade s cieľmi.

Kritické myslenie je celoživotný proces, ktorý umožňuje jednotlivcom robiť racionálne, dobre informované rozhodnutia. Je to zručnosť, ktorú možno rozvíjať a zdokonaľovať opakovaným cvičením.

2.1.3. Hodnoty

Ak sa zamyslíme nad charakteristikami kritického myslenia, môžeme oceniť jeho hodnotu. Kriticky mysliaci ľudia „trénujú“ svoju myseľ, aby pochopili, analyzovali, hodnotili, rozhodovali a prostredníctvom tohto procesu získavali hodnoty dôležité pre ich osobný, akademický a profesijný život. Kriticky mysliaci ľudia uznávajú proces myslenia a preberajú kontrolu nad vlastným myslením, pričom vylučujú predsudky, názory alebo pocity. Učia sa spochybňovať svoje vlastné myšlienky, aby sa mohli lepšie rozhodovať, triediť dôležité detaily, vylučovať nepodstatné s cieľom tvorby logických záverov, ale taktiež chápania motivácie ľudí a ich názorov, aby vedeli, kedy ich vziať do úvahy. Hodnôt kritického myslenia je mnoho, medzi nimi sú však nasledovné:

Jasnosť: Kritické myslenie vyžaduje jasnosť myslenia a vyjadrovania. Jasnosť, prvá a najdôležitejšia fáza kritického myslenia, zahŕňa pochopenie problému, problému, cieľa alebo oblasti, ktorú sa pokúšate vyriešiť.

Presnosť: Kritické myslenie vyžaduje presnosť uvažovania a rozhodovania. Nabáda jednotlivcov, aby vyhľadávali a hodnotili dôkazy objektívne, bez zaujatosti alebo predpojatých predstáv (Paul & Elder, 2019).

Relevantnosť: Kritické myslenie si vyžaduje relevantnosť pri hodnotení informácií. Zdôrazňuje, že je dôležité určiť, či sú informácie relevantné pre daný problém, alebo je potrebné vyhnúť sa informáciám, ktoré sú irelevantné (Paul & Elder, 2019).

Hĺbka: Kritické myslenie podporuje hĺbku analýzy. Povzbudzuje jednotlivcov, aby dôkladne preskúmali problémy a zvážili viaceré perspektívy a možné výsledky (Paul & Elder, 2019).

Logika: Kritické myslenie vyžaduje logické uvažovanie. Kladie dôraz na používanie rozumných úvah na vyvodzovanie záverov a rozhodovanie (Paul & Elder, 2019).

Presnosť: Kritické myslenie predpokladá presnosť v jazyku a myslení. Nabáda jednotlivcov, aby používali jasný a presný jazyk a aby boli konkrétni vo svojich popisoch a vysvetleniach (Paul & Elder, 2019).

Otvorenosť: Kritické myslenie vyvoláva otvorenosť. Povzbudzuje jednotlivcov, aby zvážili alternatívne perspektívy a boli ochotní zmeniť svoje názory na základe nových dôkazov (Paul & Elder, 2019).

Intelektuálna pokora: Kritické myslenie si cení intelektuálnu pokoru. Povzbudzuje jednotlivcov, aby spoznali hranice svojich vedomostí a boli otvorení učeniu sa od iných (Paul & Elder, 2019).

Zvedavosť: Kritické myslenie oceňuje zvedavosť. Povzbudzuje jednotlivcov, aby kladli otázky a hľadali informácie, aby lepšie porozumeli svetu okolo seba (Ennis, 1987).

2.1.4 Dôležitosť kritického myslenia v modernom svete

Kritické myslenie bolo identifikované ako jedna z kľúčových zručností 21. storočia, ktoré sú vysoko relevantné pre trh práce (Rave et al. 2020; Whiting 2020). Správy renomovaných organizácií ako Svetové ekonomické fórum, Partnerstvo pre zručnosti 21. storočia, Asociácia amerických vysokých škôl a univerzít a Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj zdôraznili dôležitosť kritického myslenia pre úspech na pracovisku. Podľa týchto správ kritické myslenie zahŕňa schopnosť analyzovať, vyhodnocovať a syntetizovať informácie z rôznych zdrojov a perspektív s cieľom tvorby správnych rozhodnutí a riešení zložitých problémov. Zamestnávateľia oceňujú túto zručnosť, pretože pomáha jednotlivcom myslieť objektívne, robiť racionálne rozhodnutia a uplatňovať inovácie v rýchlo sa meniacom pracovnom prostredí.

Výskum navyše ukázal, že schopnosť zamestnancov organizácie rýchlo reagovať na meniace sa situácie a robiť odôvodnené rozhodnutia založené na výskume je kľúčovým faktorom úspechu organizácie (Penkauskienė a kol., 2019; Powley a Taylor 2014; Phan 2011; Fung 2014). V dnešnom rýchlom a zložitom podnikateľskom prostredí musia byť organizácie agilné a prispôsobivé, aby zostali konkurencieschopné, čo si vyžaduje zamestnancov, ktorí dokážu kriticky myslieť a robiť informované rozhodnutia na základe dôkazov a údajov. Ako tvrdí Elicor (2017), kritické myslenie môže byť nevyhnutným nástrojom v správe organizácií, pomáha pri objavovaní mnohých praktických riešení v rámci fungovania v súčasných trhových podmienkach, ktoré si trvalo vyžadujú vysokú úroveň konkurencieschopnosti a efektívnosti.

Schopnosť vytvárať nové nápady a spochybňovať staré presvedčenia je pre zamestnancov v dnešnom rýchlo sa meniacom podnikateľskom prostredí čoraz dôležitejšia. Podľa Desai et al. (2016) zamestnanci musia byť schopní myslieť kreatívne a byť ochotní spochybniť status quo, aby prispeli k úspechu svojej organizácie. Podobne Subramanian (2020) zdôrazňuje dôležitosť rozvoja nových myšlienok a prístupov ako prostriedku na získanie konkurenčnej výhody. Kritické myslenie je kľúčovou zručnosťou, ktorá umožňuje zamestnancom analyzovať a vyhodnocovať informácie z rôznych zdrojov (Sousa a Wilks, 2018), ako aj zvážiť analyzovanú situáciu z viacerých perspektív (Wang a Zheng, 2016; Reed, 2018). Aplikovaním zručností kritického myslenia môžu zamestnanci identifikovať príležitosti na inováciu a zlepšenie, spochybňovať predpoklady a vyvíjať nové riešenia zložitých problémov. Stručne povedané, kritické myslenie je základnou zručnosťou pre zamestnancov, ktorí chcú uspieť v dnešnom rýchlom a konkurenčnom podnikateľskom prostredí, pretože im umožňuje vytvárať nové nápady a prispievať k úspechu ich organizácie.

Kritické myslenie ako zručnosť sa však neobmedzuje len na pracovisko. V súčasnom každodennom živote je kritické myslenie nevyhnutné, pretože uľahčuje tvorbu a udržanie zdravých vzťahov. Prostredníctvom kritického myslenia sa človek stáva tolerantnejším a otvorenejším a jeho schopnosť počúvať názory iných sa zvyšuje, čo mu umožňuje byť lepším spoločníkom, priateľom, príbuzným alebo spolupracovníkom. Pomáha pri rozvoji empatie tým, že povzbudzuje jednotlivcov, aby zvážili problémy iných a pokúsili sa im pomôcť.

2.2 Edukačné prístupy ku kritickému mysleniu

2.2.1 Výučba kritického myslenia

Výučba kritického myslenia môže byť náročná úloha, no existuje niekoľko účinných prístupov, ktoré môžu lektori použiť s cieľom podpory zručností kritického myslenia u svojich učiacich sa.

Dialógový edukačný prístup povzbudzuje učiacich sa, aby spochybňovali predpoklady a presvedčenia, spochybňovali argumenty a hodnotili dôkazy. Lektori pre vzdelávanie dospelých môžu použiť túto metódu na podporu kritického myslenia kladením otvorených otázok. Jedným z takýchto prístupov je Sokratova metóda, čo je silný vyučovací prístup založený na dialógu, ktorý sa ukázal ako účinný pri výučbe kritického myslenia. Táto metóda zahŕňa kladenie série otázok na stimuláciu diskusie a povzbudenie učiacich sa, aby kriticky premýšľali o konkrétnej téme alebo probléme. Sokratova metóda pomocou sondovacích otázok povzbudzuje učiacich sa, aby spochybňovali predpoklady, analyzovali dôkazy a zvažovali viaceré perspektívy. Tento prístup môže podporiť myslenie vyššieho rádu, vrátane analýzy, syntézy a hodnotenia (Paul & Elder, 2022). Výskum ukázal, že Sokratova metóda môže zlepšiť zručnosti kritického myslenia učiacich sa, zvýšiť angažovanosť a zlepšiť akademický výkon (Bailin, Case, Coombs a Daniels, 1999). Pomocou Sokratovej metódy môžu učitelia vytvoriť prostredie v triede, ktoré podporuje kritické myslenie a pomáha učiacim sa rozvíjať zručnosti, ktoré potrebujú na akademický a profesijný úspech.

Problémové vyučovanie (Problem-based learning PBL) je vyučovací prístup zameraný na učiaceho sa, ktorý podporuje kritické myslenie zapájaním učiacich sa do problémov alebo scenárov v reálnom svete. PBL zahŕňa sériu aktivít, ktoré povzbudzujú učiacich sa, aby spolupracovali, identifikovali relevantné informácie, analyzovali problém, vyvíjali a implementovali riešenia (Savin-Baden a Major, 2013). Výskum ukázal, že PBL je efektívny spôsob, ako rozvíjať schopnosti kritického myslenia a zlepšiť akademický výkon (Hmelo-Silver, 2004). PBL môže tiež zlepšiť motiváciu učiacich sa, ich zapojenie a udržanie ich vedomostí (Maudsley & Strivens, 2000). Jednou zo silných stránok PBL je, že sa dá prispôbiť rôznym odborom a úrovniam vzdelávania (Duch, Groh, & Allen, 2001).

Skupinové vyučovanie zahŕňa skupinovú prácu a povzbudzuje učiacich sa, aby spolupracovali pri riešení problémov, zdieľali nápady a poskytovali spätnú väzbu. Podľa štúdie Johnsona a Johnsona (1994) tento prístup podporuje kritické myslenie tým, že vystavuje učiacich sa rôznym perspektívam a povzbudzuje ich, aby zvažovali viacero uhlov pohľadu..

Učenie založené na dopyte zahŕňa požiadanie učiacich sa, aby preskúmali otázku alebo problém a vyvinuli riešenia na základe ich analýzy a hodnotenia zhromaždených informácií. Podľa štúdie Hmelo-Silvera (2004) sa zistilo, že učenie založené na dopyte je účinné pri rozvíjaní zručností kritického myslenia u učiacich sa.

Prípadové učenie zahŕňa prezentovanie učiacich sa za využitia reálnych situácií alebo prípadov, súčasťou je analýza a vyhodnotenie poskytnutých informácií na vývoj riešení. Podľa štúdie Millera a kol. (2018) sa ukázalo, že učenie sa na základe prípadov je účinné pri rozvíjaní zručností kritického myslenia u učiacich sa.

2.2.2. Výzvy/prekážky

Kritické myslenie vo vzdelávaní čelí rôznym výzvam a bariéram, ktoré bránia jeho rozvoju a uplatňovaniu. Niektoré z kľúčových výziev a prekážok vo vzdelávaní súvisiace s kritickým myslením sú:

Obmedzený čas a zdroje: Jednou z najvýznamnejších prekážok kritického myslenia vo vzdelávaní je obmedzený čas a zdroje dostupné na vyučovanie a učenie. Lektori pre vzdelávanie dospelých často musia v krátkom čase pokryť rozsiahle učebné osnovy, pričom im zostáva málo času na cvičenia kritického myslenia a diskusie. Keď sú ľudia v časovej tiesni, pri rozhodovaní sa môžu spoliehať na heuristiku alebo skratky, čo môže viesť k chybám alebo zaujatosti (Kahneman, 2011). Nehovoriac o tom, že vzdelávacie inštitúcie nemusia mať zdroje na to, aby im poskytli materiály a nástroje potrebné na efektívne vyučovanie kritického myslenia.

Odolnosť voči zmenám: Niektorí Lektori pre vzdelávanie dospelých môžu byť odolní voči iniciovaným zmenám vyučovacích metód, ktoré by začlenili do ich vyučovania zručnosti kritického myslenia. Majú ochranné myšlienky a presadzujú tradičné hodnoty, ktoré je ťažké zmeniť (prístup zameraný na lektorov pre dospelých, prísne kontrolované učebne atď.). Tento faktor môže byť významnou prekážkou v rozvoji kritického myslenia, pretože môže ľuďom brániť v zvažovaní alternatívnych perspektív alebo dôkazov, ktoré sú v rozpore s ich vlastným presvedčením (Nickerson, 1998). Iní sa zase možno zdráhajú poskytnúť toľko slobody svojim učiacim sa, dovoliť im vyjadriť svoje názory alebo dokonca posúdiť názory iných, aj keby to malo byť realizované demokratickým spôsobom.

Kognitívne preťaženie: Keď je ľuďom prezentovaných príliš veľa informácií naraz, ľahko sa nimi nechajú zahltiť a môže byť pre nich ťažké efektívne tieto informácie spracovať a vyhodnotiť. Takýto proces je pre niektorých učiacich sa psychicky vyčerpávajúci, môže brániť kritickému mysleniu a napokon vedie k chybám v úsudku (Sweller, 2010). Predstavte si dospelých učiacich sa, ktorí prijímajú zvyčajne v takom krátkom čase toľko informácií! Hoci ich potrebujú, môžu byť zároveň aj prekážkou v ich kritickom myslení.

Nedostatok informácií: Kritické myslenie vyžaduje dostatočné množstvo informácií na prijímanie informovaných rozhodnutí. Ak sú informácie neúplné alebo nedostatočné, môže byť ťažké analyzovať situáciu alebo urobiť rozhodnutie na základe dôkazov (Halpern, 1998). A bez vedomostí napokon môže byť ťažké efektívne vyhodnocovať informácie a robiť informované úsudky (Kuhn, 1991)

Prekonávanie predsudkov a presvedčení učiacich sa: Mnohí učitelia sa môžu byť odolní voči spochybňovaniu svojich predpokladov a radšej sa spoliehajú na svoju intuíciu alebo presvedčenia, než by sa zapájali do kritického myslenia. Konfirmačná zaujatosť je tendencia vyhľadávať a interpretovať informácie spôsobom, ktorý potvrdzuje existujúce presvedčenie. Takýto postup môže byť značnou prekážkou kritického myslenia, najmä pre dospelých s viacerými osvojenými pevnými myšlienkami, ktoré je ťažké zmeniť. Môže to ľuďom brániť v zvažovaní alternatívnych perspektív alebo dôkazov, ktoré sú v rozpore s ich vlastným presvedčením (Nickerson, 1998). Okrem toho si kritické myslenie vyžaduje značné množstvo kognitívneho úsilia. Učitelia sa vystavení obmedzenému rozsahu názorov, takže môžu mať problém kriticky premýšľať o zložitých problémoch a problémoch..

Kultúrne, spoločenské a jazykové bariéry: Učiaci sa z rôznych kultúr a s rôznym jazykovým zázemím môžu mať odlišné prístupy ku kritickému mysleniu, takže je náročné učiť ich spôsobom, ktorý je účinný pre všetkých učiacich sa. Druhí zase v dôsledku sociálneho vylúčenia nemusia byť oboznámení s diskutovanými témami, nemusia mať viacero názorov, ktoré by mohli podporiť alebo nemusia mať rovnaké príležitosti na uplatnenie diskusných zručností.

Lektori vzdelávania dospelých môžu mať napokon problém s návrhom vhodnej metodiky pre výučbu kritického myslenia. Otvorená diskusia, učenie, ako argumentovať alebo analyzovať a syntetizovať myšlienky, môže byť náročné. Lektori pre vzdelávanie dospelých môžu mať tiež ťažkosti s efektívnym hodnotením zručností kritického myslenia. Tradičné hodnotenia, ako napríklad testy s viacerými možnosťami, nemusia presne zachytiť schopnosti učiacich sa kriticky myslieť. Lektori pre vzdelávanie dospelých možno budú musieť použiť autentickéjšie hodnotenia, akými je napríklad písanie úloh a projektov, aby zhodnotili schopnosti učiacich sa kriticky myslieť.

Z uvedeného dôvodu si uvedomujeme význam úlohy lektorov vzdelávania dospelých pri zmierňovaní účinkov spomenutých prekážok, pri identifikácii metód na ich prekonanie pomocou vyššie uvedených prístupov a úprave spôsobu, akým vyučujú, aby vytvorili podmienky pre dospelých s cieľom naučiť sa rozvíjať zručnosti kritického myslenia.

2.2.3. Úloha lektora

Lektori zohrávajú kľúčovú úlohu pri kultivácii myslenia, ktoré umožňuje učiacim sa myslieť nezávisle, spochybňovať domnienky a kriticky analyzovať informácie. Presnejšie povedané, lektori sú zodpovední za tieto oblasti:

Vytvorenie podporného prostredia: Pre lektorov je nevyhnutné vytvoriť bezpečné a inkluzívne vzdelávacie prostredie, ktoré podporuje otvorený dialóg, zdvorilú diskusiu a skúmanie rôznych perspektív. Rozvíjaním empatie a zručností aktívneho počúvania vzdelávateľa zabezpečujú, aby sa všetci učitelia cítili vypočutí a ocenení. Tento inkluzívny prístup posilňuje pocit spolupatričnosti a umožňuje učiacim sa vyjadrovať svoje myšlienky, klásť náročné otázky a aktívne sa zapájať do diskusií.

Podpora aktívnej angažovanosti: Podporovaním aktívnej angažovanosti a odklonom od tradičnej výučby založenej na prednáškach pedagógovia uľahčujú diskusie, skupinové aktivity a cvičenia na riešenie problémov, ktoré povzbudzujú učiacich sa k aktívnej účasti na vlastnom učení. Týmto spôsobom podporujú hlbšie pochopenie pojmov a samostatné myslenie, ako aj kritické myslenie.

Poskytovanie poradenstva a mentorstva: Na ceste ku kritickému mysleniu môžu lektori slúžiť ako mentori a sprievodcovia. Lektori tiež môžu učiacim sa pomôcť zdokonaľiť ich schopnosti kritického myslenia poskytovaním poradenstva, kladením podnetných otázok a vyzývaním učiacich sa, aby sa hlbšie ponorili do svojich myšlienkových procesov.

Začlenenie príkladov z reálneho sveta: Lektori môžu prepojiť zručnosti kritického myslenia so situáciami z reálneho sveta, čím učiacim sa ukážu praktickú hodnotu kritických zručností. Začlenením

aktuálnych udalostí, prípadových štúdií a scenárov z reálneho života do učebných osnov, pedagógovia pripravujú učiacich sa na výzvy, s ktorými sa stretnú pri svojom budúcom úsilí.

Podporovaním kultúry bádania, zvedavosti a intelektuálnej nezávislosti lektori umožňujú učiacim sa stať sa celoživotnými kritickými mysliteľmi, ktorí sa dokážu prispôbiť, inovovať a významne prispieť k spoločnosti.

2.2.4. Charakteristika kriticky mysliacej triedy

Trieda kritického myslenia je vzdelávacie prostredie, ktoré povzbudzuje učiacich sa, aby rozvíjali svoje logické schopnosti a hlboko premýšľali o materiáli, ktorý študujú. Uvádzame niektoré z kľúčových charakteristík triedy podporujúcej kritické myslenie:

Aktívne zapojenie: V triede podporujúcej kritické myslenie sa učitelia aktívne zapájajú do procesu vlastného učenia. Sú povzbudzovaní, aby sa zúčastňovali diskusií a debát, kládli otázky a spochybňovali predpoklady. Výskum ukázal, že aktívne učenie môže zvýšiť zapojenie učiacich sa a podporiť hlbšie učenie (Freeman et al., 2014).

Dôraz na uvažovanie: Trieda je zameraná na rozvoj rozumových schopností vrátane analýzy, syntézy a hodnotenia informácií (Marshall, 2016). Učitelia sa učia hodnotiť dôkazy a argumenty a robiť informované úsudky.

Otvorené otázky: Lektori pre vzdelávanie dospelých používajú otvorené otázky na podporu kritického myslenia. Tieto otázky vyžadujú, aby učitelia sa premýšľali nad rámec jednoduchej odpovede áno alebo nie a aby poskytovali premyslené, dobre odôvodnené odpovede podporujúce plynulosť, ako aj kreativitu. Triedy kritického myslenia uprednostňujú kladenie otázok ako prostriedok na zapojenie a pochopenie zložitých myšlienok. Podľa Brookfielda (2012) „srdcom kritického myslenia je kladenie otázok“ a triedy kritického myslenia povzbudzujú učiacich sa, aby kládli otvorené otázky, ktoré vedú k hlbšiemu skúmaniu a analýze.

Spolupráca: V triede sa kladie dôraz na spoluprácu medzi učiteľmi. Pracujú v skupinách na riešení problémov a zdieľaní nápadov, čo pomáha podporovať rozmanitosť perspektív a povzbudzuje učiacich sa, aby sa učili jeden od druhého.

Hodnotenie rozumových schopností: V triede kritického myslenia lektori vo vzdelávaní dospelých hodnotia schopnosť učiacich sa uvažovať, ako aj ich znalosti obsahu. Takýto proces môže zahŕňať úlohy, ktoré vyžadujú, aby učitelia sa analyzovali argumenty alebo hodnotili dôkazy.

Relevantnosť v reálnom svete: Triedy kritického myslenia používajú príklady z reálneho sveta, aby pomohli učiteľom sa aplikovať zručnosti kritického myslenia v relevantných a zmysluplných kontextoch. Podľa Halperna (2014) „príklady z reálneho sveta poskytujú učiteľom sa príležitosť aplikovať zručnosti kritického myslenia na autentické situácie a problémy“. Učitelia sa učia aplikovať svoje vedomosti na riešenie skutočných problémov a robiť informované rozhodnutia.

Kreativita: Učiaci sa sú povzbudzovaní k tvorivému mysleniu, využívajúc svoju predstavivosť na vytváranie inovatívnych riešení problémov.

Riešenie problémov: Učiaci sa učia, ako identifikovať problémy, analyzovať ich a nájsť efektívne riešenia. Trieda kritického myslenia ich povzbudzuje, aby pri analýze informácií a riešení problémov zvažovali viacero perspektív (Paul a Elder, 2013). Takýto cieľ je možné dosahovať používaním rôznych textov na čítanie, diskusii a úloh, ktoré vystavujú učiacich sa rôznym perspektívam.

Podpora bezpečného a podporného vzdelávacieho prostredia: Trieda kritického myslenia sa vyznačuje bezpečným a podporným vzdelávacím prostredím, kde sa učitelia cítia pohodlne pri vyjadrovaní svojich názorov a nápadov (Pascarella a Terenzini, 2018). Tento faktor je dôležitý, pretože kritické myslenie zahŕňa spochybňovanie predpokladov, ako aj spochybňovanie status quo.

Vo všeobecnosti je trieda kritického myslenia taká, v ktorej sú učitelia vyzývaní, aby hlboko a kriticky premýšľali o téme a oblasti, ktorú študujú, a aby svoje schopnosti uvažovania aplikovali na problémy reálneho sveta.

2.2.5. Hodnotenie

Hodnotenie v triede kritického myslenia, aj keď je to výzva, je kľúčové pre hodnotenie učenia sa učiacich sa a pochopenie konceptov kritického myslenia. Lektori môžu hodnotiť rozvoj zručností kritického myslenia v triede nasledujúcimi spôsobmi:

Kladenie otvorených otázok: Lepšie ako kladenie otázok dospelými lektormi s požiadavkou na jednoduché vybavenie si informácie sa odporúča klásť otázky, ktoré od učiacich sa vyžadujú analýzu a vyhodnotenie osvojených informácií. Lektori by mali povzbudzovať učiacich sa, aby vysvetlili svoje úvahy a poskytli dôkazy na podporu svojich odpovedí. Žiadosť o informácie získané doslovne nie je súčasťou kriticky mysliacej triedy.

Zadávanie projektov a prezentácií: Projekty a prezentácie vyžadujú, aby učitelia sa aplikovali zručnosti kritického myslenia, ak chcú úlohu úspešne dokončiť. Lektori dospelých by sa mali uistiť, že úloha má jasné kritériá a očakávania, čo taktiež preverí kreativitu učiacich sa.

Vedenie debát a diskusií: Debaty a diskusie poskytujú učiacim sa príležitosť precvičiť si zručnosti kritického myslenia prezentovaním argumentov a protiargumentov, vyhodnocovaním dôkazov a zvažovaním rôznych perspektív. Umožňujú tiež lektorom pozorovať schopnosť učiacich sa analyzovať a vyhodnocovať informácie v reálnom čase (Paul a Elder, 2006).

Peer hodnotenie: Toto hodnotenie môže byť cenným nástrojom v triede kritického myslenia, pretože umožňuje učiacim sa hodnotiť prácu ostatných učiacich sa a získať spätnú väzbu o ich vlastnom výkone (Brookhart a Moss, 2016). V tejto oblasti môže pomôcť vytvorenie spoločného vzdelávacieho prostredia a poskytnutie viacerých pohľadov na proces kritického myslenia.

Celkovo je dôležité mať na pamäti, že hodnotenie kritického myslenia nie je jednorazová udalosť, ale nepretržitý proces. Vzdelávatelia dospelých by sa mali snažiť vytvoriť kultúru triedy, ktorá podporuje

kritické myslenie a poskytuje učiacim sa pravidelné príležitosti na precvičovanie a rozvíjanie týchto zručností.

2.3. Osvedčené postupy/aplikácia vo vzdelávaní dospelých

Ako už bolo uvedené, kritické myslenie vo vzdelávaní je nevyhnutnou zručnosťou, ktorú je potrebné získať, pretože vedie k zlepšeniu pracovných príležitostí. Táto skutočnosť sa stáva ešte dôležitejšou v takom vzdelávaní dospelých, kde majú učiaci sa obmedzený čas na precvičenie daných zručností. Sokratova metóda kladenia otázok je efektívnou aplikáciou a precvičovaním kritického myslenia vo vzdelávaní dospelých. Je inšpirovaná učebným štýlom Sokrata, starovekého gréckeho filozofa. Lektori uľahčujú učenie tým, že vedú učiacich sa cez sériu otázok, ktoré spochybňujú predpoklady, vyvolávajú hĺbkovú analýzu a podporujú zmysluplný dialóg.

Cieľom Sokratovej metódy je podporovať zručnosti kritického myslenia tým, že lektor povzbudzuje učiacich sa, aby skúmali svoje vlastné presvedčenia, skúmali rôzne perspektívy a rozvíjali logické uvažovanie. Podporuje aktívnu účasť, reflexiu a rozvoj kritických zručností. V praxi túto metódu možno použiť podľa nasledujúcich krokov:

- **Vytvorte bezpečné vzdelávacie prostredie:** Vytvorte podporné a rešpektujúce prostredie v triede, kde sa učiaci sa cítia pohodlne pri vyjadrovaní svojich myšlienok. Podporujte otvorený dialóg a ubezpečte učiacich sa, že všetky obavy a príspevky sú oceňované.
- **Položte otázky na zamyslenie:** Pýtajte sa otvorené otázky, ktoré spochybňujú predpoklady, podporujú analýzu a podporujú kritické myslenie. Tieto otázky by si mali vyžadovať viac než jednoduché faktické odpovede a namiesto toho by mali vyzvať učiacich sa, aby poskytli dôkazy, zvažili alternatívne názory a preskúmali koncepty.
- **Poskytnite čas na premýšľanie:** Poskytnite učiacim sa dostatok času na spracovanie a uvažovanie o položených otázkach. Doprajte si chvíľu ticha, aby ste podporili hlboké myslenie a poskytli im príležitosť formulovať premyslené odpovede.
- **Podporujte diskusiu a dialóg:** Podporovať diskusiu a dialóg: Uvedte učiacich sa do interaktívnych diskusií, ktoré umožňujú výmenu názorov, premyslené reakcie na rôzne názory a vytváranie argumentov založených na dôkazoch. Ponúknite učiacim sa podporu pri účasti na rešpektujúcej diskusii, povzbudzujte ich, aby si navzájom spochybňovali svoje argumenty a stavali na spoločných poznatkoch. Zvážte poskytnutie usmernení pre efektívne uľahčenie, ako je stanovenie základných pravidiel pre rešpektujúcu komunikáciu a používanie techník, ako je parafrázovanie, aby sa zabezpečilo vzájomné porozumenie.
- **Skúmanie porozumenia a dôkazov:** Prostredníctvom doplňujúcich otázok podniette skúmanie učiacich sa, aby získali ďalšie objasnenie, dôkazy a rozvíjali logické uvažovanie na podporu ich argumentov. Takýto postup pomáha učiacim sa rozvíjať ich schopnosť efektívne formulovať myšlienky, kriticky vyhodnocovať informácie a zdokonaľovať schopnosť uvažovať.
- **Poskytnite spätnú väzbu a riadenú reflexiu:** Ponúknite konštruktívnu spätnú väzbu na odpovede učiacich sa, zdôraznite silné stránky a oblasti na zlepšenie. Povzbudzujte ich, aby premýšľali o vlastných procesoch myslenia, hodnotili účinnosť svojich argumentov a zvažovali alternatívne názory.

- **Prepojte sa s reálnym svetom:** Spojte sokratovské otázky so situáciami v reálnom svete. Pomôžte učiacim sa pochopiť praktický význam kritického myslenia tým, že preskúmate, ako ho možno uplatniť v ich osobnom živote, akademických aktivitách a budúcej kariére.

Zavedením Sokratovej metódy kladenia otázok do vyučovacej praxe môžu lektori podporiť kultúru triedy, ktorá oceňuje kritické myslenie.

Zdroje

- Agoestanto, A. and Kharis, M., 2018, March. Characteristic of critical and creative thinking of learners of mathematics education study program. In Journal of Physics: Conference Series (Vol. 983, No. 1, p. 012076). IOP Publishing.
- Alsaleh, N.J., 2020. Teaching Critical Thinking Skills: Literature Review. Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 19(1), pp.21-39.
- Bezanilla, M.J., Fernández-Nogueira, D., Poblete, M. and Galindo-Domínguez, H., 2019. Methodologies for teaching-learning critical thinking in higher education: The adult trainer's view. Thinking skills and creativity, 33, p.100584.
- Browne, M.N. and Freeman, K., 2000. Distinguishing features of critical thinking classrooms. Teaching in higher education, 5(3), pp.301-309
- Goodsett, M., 2020. Best practices for teaching and assessing critical thinking in information literacy online learning objects. The Journal of Academic Librarianship, 46(5), p.102163.
- Hitchcock, D., 2018. Critical thinking
- Huitt, W., 1998. Critical thinking: An overview. Educational psychology interactive, 3(6), pp.34-50.
- Saleh, S.E., 2019. Critical thinking as a 21st century skill: conceptions, implementation and challenges in the EFL classroom. European Journal of Foreign Language Teaching.
- Schafersman, S.D., 1991. An introduction to critical thinking
- Schafersman, S.D., 1991. An introduction to critical thinking.
- Tathahira, T., 2020. Promoting learners' critical thinking through online learning in higher education: Challenges and strategies. Englisia: Journal of Language, Education, and Humanities, 8(1), pp.79-92.

Odporúčané zdroje

- Moore, B. N., Parker, R., Rosenstand, N., & Silvers, A. (2012). Critical thinking (pp. 185-194). New York: McGraw-Hill.
- Paul, R., & Elder, L. (2002). Critical thinking: Tools for taking charge of Your learning and your life. Santa Rosa, CA: Foundation for Critical Thinking.
- Critical Thinking Across the European Higher Education Curricula (CRITHINKEDU)
- Critical Thinking Definition, Instruction, and Assessment: A Rigorous Approach.
- <https://www.betterup.com/blog/critical-thinking-skills>

- <https://www.futurelearn.com/info/courses/how-to-develop-critical-thinking-skills/0/steps/335512>
- <https://bebrainfit.com/critical-thinking/>

CONVERT YOUR FUTURE

Co-funded by
the European Union